

Forensic assessment of pathological gambling: A case report

The Skeptik 2014;2:51-56

Nábělek L.

Dept. of Psychiatry, F.D. Roosevelt Hospital, Banská Bystrica, Slovakia

Summary: Forensic psychiatric assessment of the perpetrators of criminal acts is generally individual, without common definite rules and algorithms. Nevertheless we can postulate that the forensic psychiatric value of the diagnosis of pathological gambling is diminutive. In assessing of criminal responsibility of pathological gambling we must take into consideration following axioms:

1. The diagnosis of pathological gambling does not automatically indicate the reduction of cognitive and control abilities.
2. There are no serious damages of the central nervous system neither the deliberation of impulsive conduct motivation under the influence of exogenous psychoactive substances in pathological gambling. Possible withdrawal symptoms do not reach the intensity of the withdrawal symptoms in the somatic drug dependence.
3. We are assessing the ability to control the behaviour in relation to criminal acts, not in relation to gambling itself.
4. It is necessary to distinguish between direct criminality ("under the influence of gambling") and indirect criminality (leading toward obtaining money for gambling or to pay off debts).
5. Pathological gamblers have no diminishing in the ability to recognize the danger of their behaviour for the society. In case of indirect criminality is the ability to control their conduct also not affected. In direct criminality, tied directly to the situation of gambling, may at the most occur only insignificant diminishing of self-control abilities.

The before-cited contemplations are illustrated on the short case report.

Key words: pathological gambling - forensic psychiatric assessment - case report

Súdn znalecké posudzovanie patologického hráčstva: Kazuistika

Súhrn: Súdn znalecké psychiatrické posudzovanie páchatel'ov trestnej činnosti je vo všeobecnosti výrazne individuálne, takže nie je možné stanovenie univerzálne platných schém či algoritmov. Aj s vedomím tohto imperatívu však možno konštatovať, že forenzný význam diagnostickej jednotky patologického hráčstva je nevel'ký.

Pri posudzovaní trestnej zodpovednosti patologických hráčov treba brať do úvahy nasledovné východiská:

1. Samotná diagnóza patologického hráčstva nemôže automaticky podmieňovať priznanie zníženia rozpoznávacích ani ovládacích schopností.
2. U patologických hráčov nedochádza k vzniku hrubšieho organického poškodenia centrálného nervového systému ani k deliberácii pudových pohnútok konania pôsobením exogénnych psychoaktívnych látok. Prípadné odvykacie príznaky nedosahujú intenzitu odvykacích príznakov pri rozvinutej drogovej závislosti.
3. Posudzujeme schopnosť ovládať svoje konanie vo vzťahu k páchanu trestnej činnosti, nie vo vzťahu k samotnému hraniu.
4. Je potrebné rozlišovať medzi tzv. priamou kriminalitou ("pod vplyvom hrania") a kriminalitou nepriamou (plánovanou trestnou činnosťou zameranou na získanie prostriedkov na hranie alebo splácanie dlžôb).
5. U patologických hráčov nedochádza k zníženiu schopnosti rozpoznať nebezpečnosť svojho konania pre spoločnosť. V prípade nepriamej kriminality nie je ovplyvnená schopnosť náležitým spôsobom ovládať svoje konanie. Pri priamej kriminalite, viazanej bezprostredne na situáciu hrania, môže dôjsť nanajvýš k nepodstatnému zníženiu ovládacích schopností.

Vyššie uvedené úvahy ilustrujeme prostredníctvom krátkej kazuistiky.

Kľúčové slová: patologické hráčstvo - súdn znalecké posudzovanie - kazuistika

Úvod

Súdn znalecké posudzovanie páchatel'ov trestnej činnosti je vo všeobecnosti výrazne individuálne, takže nie je možné stanovenie univerzálne platných schém či algoritmov. Aj s vedomím tohto imperatívu však možno konštatovať, že forenzo-psychiatrický význam diagnostickej jednotky patologického hráčstva je nevel'ký (Nábělek, Vongrej, 2002).

Z pohľadu súdneho znalca - psychiatra by posudzovanie nemalo byť zložité. Analogicky s inými prípadmi znalec diagnostikuje (alebo nediodagnostikuje) prítomnosť duševnej poruchy a posudzuje, či a do akej miery sa táto podieľala na spáchaní trestnej činnosti, či a do akej miery ovplyvnila rozpoznávacie a ovládacie schopnosti páchatel'a a či a v akej forme je potrebné navrhnúť nariadenie ochranného liečenia (Nábělek, Vongrej, 2000). Do úvahy pritom treba brať nasledovné východiská (Nábělek, 2010):

1. Analogicky s posudzovaním v mnohom podobných prípadov závislostí od návykových látok samotné diagnostikovanie patologického hráčstva nemôže

automaticky podmieňovať priznanie zníženia rozpoznávacích ani ovládacích schopností.

2. Na rozdiel od látkových závislostí nedochádza u patologických hráčov k vzniku hrubšieho organického poškodenia centrálného nervového systému (ani ďalších orgánov) pôsobením exogénnych toxických látok, nedochádza ani k deliberácii pudových pohnútok konania v dôsledku intoxikácie psychoaktívnymi látkami. Prípadné odvykacie príznaky sú podmienené len dysbalanciou vnútorných, organizmu vlastných procesov a zďaleka nedosahujú intenzitu odvykacích príznakov pri rozvinutej drogovej závislosti.

3. Posudzujeme schopnosť ovládať svoje konanie vo vzťahu k páchaniu trestnej činnosti, nie vo vzťahu k samotnému hraniu.

4. Podobne ako pri posudzovaní trestnej činnosti súvisiacej so závislosťami od návykových látok aj v prípade trestnej činnosti súvisiacej s patologickým hráčstvom je potrebné rozlišovať medzi priamou kriminalitou ("pod vplyvom hrania", Nábělek a spol., 1997) a kriminalitou nepriamou, zameranou na získanie prostriedkov na hranie alebo na splácanie dlžôb.

5. U patologických hráčov nedochádza k zníženiu schopnosti rozpoznať nebezpečnosť svojho konania pre spoločnosť. V prípade nepriamej kriminality nie je znížená schopnosť náležitým spôsobom ovládať svoje konanie. Pri priamej kriminalite, viazanej bezprostredne na situáciu hrania, môže dôjsť nanajvýš k nepodstatnému zníženiu ovládacích schopností.

Nepriama kriminalita patologických hráčov - teda protizákonné konanie smerujúce k získaniu prostriedkov na hranie alebo na splácanie dlžôb (najčastejšie ide o krátenie tržieb, podvodné fakturácie, spreneveru a pod.), je spravidla dlhodobo plánovaná, premyslená a prekalkulovaná. Páchatel' pri nej koná systematicky a cieľavedome, svoje konanie, ktorému nechýba motív, pohnútky, výber prostriedkov na dosiahnutie cieľa ani samotná realizácia, dokonale ovláda.

Ovládacie schopnosti inak zdravého patologického hráča tak môžu byť teoreticky znížené, zväčša v nepodstatnej miere, len v súvislosti s trestnou činnosťou bezprostredne súvisiacou s hraním - vychádzajúc z doteraz používaných analógií so závislosťami od návykových látok, s trestnou činnosťou "pod vplyvom hrania". Príčinou čiastočného zníženia ovládacích schopností páchatel'a je v takomto prípade stav zúženého vedomia s vystupňovanou zaujatosťou hraním, čomu zodpovedá aj charakter trestnej činnosti, ktorá nemá plánovaný charakter, ale skôr charakter unáhleného, skratového konania (napr. krádeže, resp. lúpeže priamo v herni alebo v blízkom okolí).

Kazuistika

Vyšetrovateľom Policajného zboru SR bolo vznesené obvinenie voči 44-ročnému mužovi pre trestný čin sprenevery, ktorého sa dopustil tým, že ako prevádzkový pracovník - vodič na zamestnávateľom pridelenú kreditnú kartu na čerpanie pohonných hmôt vo viacerých prípadoch neoprávnene čerpal pohonné hmoty, ktoré následne predával obsluhu čerpaciej stanice a takto utŕžené peniaze minul pre vlastnú potrebu. Počas vyšetrovania vyšlo najavo, že peniaze utŕžené za predaj benzínu minul na výherných automatoch, hra je jeho dlhodobou záľubou a na automatoch minul za

posledné roky väčšiu sumu peňazí. V plnej miere sa cíti byť vinným za svoje konanie, spôsobenú škodu sa bude snažiť uhradiť v čo najkratšom čase.

Z prehľadu čerpania pohonných hmôt podľa predložených blokov z čerpacích staníc vyplynulo, že na kreditnú kartu, ktorú mal pridelenú, bolo čerpané

dňa 16.1. 1x- o 20.02 hod. v sume 19,4 Eur (582,- SK),

dňa 18.1. 5x- o 17.22, 19.55, 20.27, 20,55 a 23.00 hod. v sume spolu 97,- Eur (2910,- SK),

dňa 26.1. 1x- o 16.42 hod. v sume 19,4 Eur (582,- SK),

dňa 27.1. 2x- o 20.08 a 21.06 hod. v sume spolu 38,8 Eur (1164,- SK),

dňa 28.1. 9x- o 12.35, 13.32, 13.58, 14.29, 15.06, 15.46, 16.28, 17.14 a 19.24 hod. v celkovej sume 295,5 Eur (8864,- SK),

dňa 2.2. 4x- o 14.19, 15.18, 20.18 a 21.05 hod. v sume spolu 78,6 Eur (2359,- SK),

dňa 3.2. 4x- o 14.03, 14.58, 16.20 a 21.30 hod. v sume spolu 175,8 Eur (5274,20 SK),

dňa 4.2. 3x- o 13.43, 21.08 a 21.09 hod. v sume spolu 133,7 Eur (4011,- SK),

dňa 5.2. 8x- o 01.32, 02.52, 04.25, 04.26, 06.47, 09.47, 16.14 a 16.15 hod v celkovej sume 315,5 Eur (9464,- SK).

Pri psychiatrickom vyšetrení proband uviedol, že asi pred 5 - 6 rokmi začal hrať na hracích automatoch. Predtým občas hrával mariáš, ale to len pre zábavu. Na automatoch začal hrať preto, lebo videl, že niekto vyhral, a chcel vyhrať aj on. Nemal odvtedy prakticky žiadne obdobie bez hrania, občas ho napadlo, že by s tým mal niečo robiť. Hráva sám. Vždy hráva dovtedy, kým všetko neprehrá. Keď ide hrať, nebýva mu ľúto, až potom, keď prehrá, má túžbu vyhrať prehraté späť. Všetky peniaze, ktoré zarobil v posledných rokoch, pomíňal na hru. V podstate vždy dobre zarábala, neskôr, keď začal viac prehrávať, začal si požičiavať peniaze. V súčasnosti dlhuje viacerým osobám (prevažne príbuzným) aj väčšie finančné čiastky. Uvažoval aj o pôžičke z banky, chcel založiť dom, svadobné obrúčky odniesol do záložne, chcel si dokonca odťať prsty, aby dostal poisťku. Motívom jeho hrania bolo získanie peňazí, nemal však konkrétnu predstavu, na čo by ich použil. V herni strávil veľa hodín denne, aj viackrát sa "otočil" po peniaze. Máva desivé sny, sníva sa mu o hraní, "čierna a červená", až sa spotí. V januári ho napadlo, že by mohol získať peniaze na hranie z kreditnej karty, ktorú dostal v zamestnaní, myslel si, že vyhrá a peniaze zase vráti. Začal si chodiť na pumpu po peniaze, šiel aj viackrát za deň, keď prehral to, čo získal. Už nad tým potom nerozmýšľal, niekedy ani sám nevedel, koľko míňa. Veril, že by mohol vyhrať, myslel už len na to, aby dostal výhru. Keď prehral, znovu utekal po ďalšie peniaze z karty. Keď videl, že sa to už nedá utajiť, všetko priznal, je ochotný všetko posplácať. Počas vyšetrenia začína uvažovať aj o ponúknutej možnosti liečiť sa, rozhodol sa pre absolvovanie ústavnej liečby.

V objektívnom psychiatrickom náleze sa konštatuje, že na vyšetrenie prišiel na základe predvolania, prišiel načas, primerane upravený, spoločenské formality

dodržiava. Zmysel vyšetrenia mu je jasný, snaží sa spolupracovať, nebadá snahu niečo "zatĺkať" či ukazovať sa v lepšom svetle. Správanie počas vyšetrenia konformné, bez nápadností, rečový prejav zrozumiteľný, reč tichšia, dobre artikulovaná, slovná zásoba, stavba viet diferencovaná, zodpovedajúca veku a dosiahnutému vzdelaniu, pri spontánnej verbalizácii sa obsahy dotýkajú takmer výlučne problematiky hrania. Mimické a pantomimické prejavy adekvátne prezentovaným údajom, chronológia anamnestických údajov správna, obsah zodpovedá údajom v spisovom materiáli.

V klinickej symptomatológii bez aktuálne prítomnej závažnejšej psychopatologickej symptomatiky až na subdepresívne ladenie situácie podmienené, čiastočne odkloniteľné, bez suicidálnych úvah a tendencií. Bez znakov chorobného vzťahu k alkoholu a iným návykovým látkam. Prítomný rozvinutý komplex príznakov patologického hráčstva s prítomnosťou charakteristických fenoménov: zaujatosť hraním s redukciami ostatných záujmov a aktivít, zvyšovanie stávk, prakticky denné hranie s neschopnosťou prestať, odvykacie príznaky - nervozita, potenie a nespavosť, sny spojené so situáciami hrania, opakované návraty do herne s cieľom vyhrať prehraté späť - i viackrát v priebehu dňa, resp. noci, klamstvá v rodine i bližšom sociálnom okolí, nelegálne aktivity - trestná činnosť pri získavaní peňazí na hranie, osobnostný, rodinný a pracovný debakel v dôsledku hrania. Osobnosť diferencovaná, na svojej úrovni stabilná, bez znakov psychopatickej štruktúry a psychotickej alterácie.

Na základe vykonaného psychopatologického rozboru bolo diagnostikované patologické hráčstvo, proťahovaná depresívna reakcia miernej intenzity a opakované stavy zúženého vedomia tempore criminis. V záveroch bolo konštatované, že zistené poruchy nemajú vplyv na úroveň rozpoznávacích schopností probanda, vychádzajúc z charakteru trestnej činnosti obvineného a zistených príznakov duševnej poruchy v danom období však bola úroveň ovládacích schopností vyhodnotená ako čiastočne znížená.

Záver

Na prezentovanej kazuistike autor demonštruje "čistý" obraz prípadu patologického hráčstva - bez prítomnosti znakov inej poruchy osobnosti, bez závislosti od psychoaktívnych látok, bez inej závažnejšej psychopatologickej symptomatiky - ako poruchy, ktorá nebola a v priebehu času vznikla a spĺňa kritériá pre jej diagnostikovanie podľa existujúcich klasifikačno-diagnostických systémov.

Predložený prípad pokladá navyše za praktické podloženie svojho - pred rokmi teoreticky koncipovaného - pojmu "trestná činnosť pod vplyvom hrania". Svedčí o tom charakter spáchanej trestnej činnosti, a to nielen vychádzajúc z jej popisu páchatelom, ale aj z objektivizácie jej priebehu na základe registrovaných údajov z odberovej karty, ako aj niektoré prejavy správania obvineného počas a pred jej spáchaním. Je pritom možné jasne odlíšiť fakt rozhodnutia obvineného spáchať vedomú trestnú činnosť (zneužitie úverovej karty je len jednou z modifikácií obdobnej trestnej činnosti) a samotný spôsob jej vykonania, ktorý opakovane (4-, 5-, ba až 8- resp. 9 násobný odber vzápätí po prehratí predošlého vkladu) nadobudol špecifické charakteristiky. Konanie probanda vo viacerých prípadoch nieslo znaky zúženého vedomia, čo podmienilo čiastočné zníženie jeho ovládacích schopností aspoň v časti pokračujúcej reťaze páchanej trestnej činnosti.

Literatúra

1. Nábělek, L.: Forensic assessment of pathological gambling. In: 8th European Conference on Gambling Studies and Policy Issues - Book of Abstracts. Vienna: EASG, 2010.
2. Nábělek, L., Vongrej, J.: Súdnoznalecké posudzovanie páchatel'ov s diagnózou patologické hráčstvo. Alkohol Drog Záv (Protialkohol Obz) 2000, 35: 27-32.
3. Nábělek, L., Vongrej, J.: K posudzovaniu trestnej činnosti patologických hráčov. In: 24. česko-slovenská súdnopsychiatrická konferencia - zborník referátov. Nové Zámky: Psychoprof, 2002.
4. Nábělek, L., Vongrej, J., Šajgalíková, I.: Trestná činnosť "pod vplyvom hrania" (patologické hráčstvo) - sborník referátú XIX. soudně psychiatrické konference Jemnice. Praha: Milan Balík, 1997.